

کندوکاو فلسفی برای کودکان و نوجوانان*

زینب دوست‌محمدیان

کتاب کندوکاو فلسفی برای کودکان و نوجوانان، نوشته سعید ناجی، در دو بخش گردآوری شده است:

بخش اول شامل ۱۱ گفت‌وگو با پیشگامان برنامه فلسفه برای کودکان و نوجوانان است. این افراد از کشورهای مختلفی همچون استرالیا، فرانسه، انگلستان، ایالات متحده، دانمارک و روسیه انتخاب شده‌اند.

برنامه فلسفه برای کودکان و نوجوانان، به همان میزان که در کشورهای مختلف گسترش یافته، شاخه‌ها و نسخه‌هایش هم تنوع یافته است. فلاسفه و مربیان هر کشوری تلاش کرده‌اند روش‌ها، متون و برنامه‌های درسی اولیه را با سنت‌ها و فرهنگ خود سازگار سازند و یا آن را با مؤلفه‌های فرهنگی خود بازنویسی کنند. به همین جهت، نسخه‌های متنوعی از این برنامه تهیه شده است که همه تحت عنوان

فلسفه‌ورزی با کودکان^۱ قرار می‌گیرند.

---

*. ناجی، سعید؛ کندوکاو فلسفی برای کودکان و نوجوانان؛ پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی؛

این گفت‌وگوها به قصد شناخت نسخه‌های متنوع کشورهای مختلف به عمل آمده است تا در صورت ارائه نسخه مناسب فرهنگ اسلامی - ایرانی، از ابداعات و خلاقیت‌های این افراد نیز استفاده شود؛ همچنین، مزایای نسخه‌های مختلف این برنامه در نظر گرفته شود تا نسخه‌ای جامع و فراگیر قابل وصول باشد.

اولین و دومین گفت‌وگو با متیو لیمن - بنیانگذار برنامه فلسفه برای کودکان و نوجوانان در امریکا - انجام و در آنها به اهداف، تاریخچه، رویکردها، مبانی و روش‌های این برنامه اشاره شده است. این گفت‌وگوها همچنین به مزیت‌های این برنامه بر رقابیش و رابطه آن با آموزش و پرورش و فلسفه اشاره دارد.

در برنامه فلسفه برای کودکان و نوجوانان، الگوی جدیدی به عنوان بدیلی برای آموزش و پرورش پیشنهاد می‌شود؛ به عبارت دیگر، این الگو را جایگزین بهتری برای الگوی قدیم آموزش و پرورش دانسته‌اند. در این الگوی جدید، سه مؤلفه با ویژگی‌های کاملاً متفاوت و تحول‌یافته وجود دارد: اول، کتاب‌های درسی؛ دوم، شکل کلاس و نحوه پیشرفت آن یعنی کلاس‌داری که به حلقه کندوکاو مشهور است؛ سوم، نقش جدید و کاملاً تغییر یافته معلم در این برنامه است.

گفت‌وگوی سوم، به آرای پرفسور آن مارگارت شارپ اختصاص داده شده است. وی از چهره‌های سرشناس و مؤثر در گسترش این برنامه و از اعضای اصلی و قدیمی پژوهشکده توسعه و پیشبرد فلسفه برای کودکان و نوجوانان است؛ همچنین، مؤلف بیش از ۵۰ داستان و راهنمای داستان و نیز کتاب‌هایی درباره حلقه کندوکاو است. او ویژگی کتاب‌های درسی و اهمیت داستانی بودن آنها را بررسی می‌کند.

گفت‌وگوی اول لیمن، نشانگر برخی تفاوت‌ها بین رویکردهای مختلف این برنامه است. او بیشتر به مزیت‌های رویکرد خود یعنی رویکرد اولیه این برنامه می‌پردازد. اما برای آشنایی با رویکردهای دیگر و آرای طرفداران آنها، در

گفت‌وگویی با راجر ساتکلیف، بیشتر از قبل دربارهٔ این تفاوت‌ها بحث شده است. ساتکلیف، رئیس انجمن بین‌المللی کندوکاو فلسفی با کودکان و نوجوانان و رئیس چند انجمن فلسفی دیگر در همین حوزه در انگلستان است.

پس از این گفت‌وگو که بخشی از آن به نقد رویکرد اولیهٔ این برنامه اختصاص دارد، گفت‌وگوی دیگری با شارپ انجام شد و او امتیازات رویکرد اولیهٔ این برنامه یعنی فلسفه برای کودکان و نوجوانان را با شرح و تفصیل توضیح داد و اهمیت وجود یک برنامهٔ درسی و کتاب‌های تدوین‌شده را توصیف کرد.

گفت‌وگوی بعدی با زهم با لیمن و به افول عقلانیت و معنویت در جهان معاصر و نقش جبران‌کنندهٔ برنامهٔ فلسفه برای کودکان و نوجوانان مربوط است. نقش رسانه‌ها، سطحی‌نگری رایج، گرایش به مدها، اصالت‌یافتن پول و کالادیدن همه چیز، و نیز راه‌های رهایی از مشکلات مذکور در این گفت‌وگو بررسی شده است.

گفت‌وگوی بعدی، با پریسپرسن (فیلسوف - مربی دانمارکی) صورت گرفته و به کیفیت اجرای این برنامه در دانمارک مربوط است. دانمارک از جمله کشورهای پیشرو در اجرای این برنامه بوده که این برنامه به سرعت در آن کشور رواج یافته است. آشنایی با نسخهٔ دانمارکی و داستان‌های آن و دلایل ترویج آن در این کشور، هدف این گفت‌وگو است.

گفت‌وگوی بعدی، با یکی از فیلسوف - معلمان برجستهٔ این برنامه، دکتر اسکار برنیفر، است که در آن، مهارت‌های مربوط به معلمان و نیز رویکرد فرانسوی به این برنامه، کانون توجه بوده است.

کشور استرالیا هم یکی از پیشگامان اجرای این برنامه است. گفت‌وگوی بعدی با دکتر گیلبرت بورگ است که به رویکرد استرالیایی‌ها به این برنامه و نحوهٔ ایجاد

تغییر در آموزش و پرورش اختصاص دارد. اینکه این تغییرات به صورت انقلاب یا اصلاح صورت گیرد، موضوعی قابل توجه در این گفت‌وگو است.

فلسفه برای کودکان و نوجوانان وقتی وارد روسیه و اوکراین شد، شکلی خانوادگی به خود گرفت، به نحوی که والدین هم در اجرای این برنامه شرکت دارند. آنها با کودکانشان گروه‌های مشترکی تشکیل می‌دهند و با آنها به گفت‌وگوهای فلسفی و اجتماعی می‌نشینند. گفت‌وگوی بعدی با دکتر لریسا رتیونسکی روسی به منظور آشنایی با این رویکرد صورت گرفته است.

آخرین گفت‌وگو با دکتر مایکل سسویل کانادایی است که با اشاره به محتوای مجموعه تلویزیونی او در معرفی آموزش برنامه فلسفه برای کودکان و نوجوانان در کشورهای مختلف، مهارت‌های مربی فلسفه برای کودکان و نوجوانان و نحوه پیشرفت آن در کانادا تشریح شده است.

بخش دوم، ضمائم است. در این بخش، داستان‌هایی از فلسفه برای کودکان و نوجوانان همراه با راهنما و تحلیل داستان‌ها ارائه شده است. چنان‌که اشاره شد، کتاب‌های درسی، یکی از مؤلفه‌های الگوی جدید است. داستان‌های این کتاب‌ها به گونه‌ای است که کودکان را به اکتشاف مباحث اخلاقی، منطقی، علمی و فلسفی وامی‌دارد. به همراه هر یک از این کتاب‌ها یک کتاب کمکی هم برای معلمان نوشته می‌شود که به آنها کمک می‌کند بحث‌های کودکان را در کلاس هدایت کنند و به داغ کردن این مباحثات میان دانش‌آموزان کمک کنند.

نمونه‌ای از این داستان‌ها، **گفت‌وگوهای من و مایکل** است که در طی آن نشان داده می‌شود طرح گفت‌وگو و گشودن باب دیالوگ با کودکان و نوجوانان چگونه ممکن است.

کندوکاو فلسفی برای کودکان و نوجوانان ۳۸۵

داستان دوم این بخش، جوجه اردک زشت است که از آن به گونه‌ای موفقیت‌آمیز در پروژه ۸ هفته‌ای در کودکانستان اسلو در سال ۱۹۹۷ استفاده شده است.

آخرین قسمت، داستان و راهنمایی است که سعید ناجی با اقتباس از مثنوی مولوی نوشته و در آن تلاش شده است از الگوهای داستانی فبک بهره گرفته شود و کودکان با تفاوت‌های تصمیم بدون تفکر و تصمیم توأم با تأمل آشنا شوند. کتاب کندوکاو فلسفی برای کودکان و نوجوانان، در ۳۱۲ صفحه، در سال ۱۳۸۷، در انتشارات پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی چاپ شده است.

پروہشگاہ علوم انسانی و مطالعات فرہنگی
پرتال جامع علوم انسانی